

Never let a good crisis go to waste

Matthijs Bouw

Door de huidige crisis zijn veel ficties uit de Nederlandse ruimtelijke ordening doorgeprikt. Zo blijkt nu dat er weinig schaarste is: burgers en bedrijven kunnen bewust hun omgeving kiezen. Verder blijkt dat de bijna decadente bemoeizucht van alles en iedereen met veel plannen niet alleen ontwikkeling in de weg stond, maar ook niet heeft geleid tot efficiënte alternatieven. Met eigen portemonnee blijken er vaak, heel andere prioriteiten te bestaan.

Een crisis is een bijzondere tijd waarin de markt op geheel eigen manier vast zit en niet transparant is. Het oude adagium ‘never let a good crisis go to waste’ kan al op een bescheiden manier worden ingevuld door vooral goed te kijken naar huidige ontwikkelingen. Het zou zomaar kunnen zijn dat die ontwikkelingen minder het gevolg zijn van de crisis, als van het einde van de ‘bubble’, daarmee de basis vormend

Learning from Lehman

Onze omgeving ziet er steeds vrolijker en divers uit: ‘pop-up’ en ‘DIY’ zijn het nieuwe motto, projecten kregen een kleinere schaal, institutionele partijen trokken zich terug van de markt en grote woningbouwontwikkelingen vinden nauwelijks plaats. Wel succesvol is woningbouw ‘dicht bij huis’, vaak direct georganiseerd door eindgebruikers. De kleine ondernemer en de kleine belegger doen het ook liever zelf. Ook het collectieve blijft dicht bij huis; er ontstaan gedeelde moestuinen, postzegelparkjes en kleine energiecorporaties.

De crisis werkt als een sorteringmechanisme; eindelijk zien we wat we de

afgelopen decennia goed of fout is gegaan. Kantoren op onhandige of onaantrekkelijke locaties blijven na afloop van het tienjarige huurcontract steeds verder leegstaan. De 30% kantoren die er op elk bedrijventerrein gebouwd werd, wordt ook niet meer gevuld. Bedrijventerreinen worden weer echt bedrijventerrein, of ze blijken niet levensvatbaar.

Steeds duidelijker is, dat we het moeten doen met het bestaande. Naast de extra rijstroken en de ontvlechting bij de steden investeert het Rijk vooral in het Programma Hoogfrequent Spoor (PHS); op basis van het bestaande netwerk worden de belangrijkste bestemmingen in de Deltametropool en haar flanken beter met elkaar verbonden.

Twee systemen

Dit verbeterde netwerk, het uitsortingsmechanisme van bestemmingen en de dynamiek op het kleine schaalniveau zijn aanleiding om af te stappen van de Hollandse pindakaasplanning, waar alles van bovenaf gelijkmatig uitgesmeerd wordt. Er zijn eigenlijk twee complementaire planningslogica's te formuleren.

Enerzijds de logica van de herkomst ‘waar we wonen (en een beetje werken)’, geïnformeerd door overwegingen, persoonlijke keuzes en geïndividualiseerd transport. Planning dient hier radicaler te durven om vooral faciliterend te zijn.

Anderzijds de logica van de bestemmingen: grote werklocaties voor kantoren en zorg, en plekken van maatschappelijke samenkomst, die worden geïnformeerd door instituties en het grootbedrijf, culturele waarde hebben en zijn verbonden door zware weg- en railinfrastructuur. Planning moet hier radicaler sturen op een beperkt aantal plekken.

Eenmaal binnen dit netwerk van bestemmingen kunnen verschillende werklocaties in de tijdspanne van één dag bezocht worden – ze vormt zo de economische en culturele ruggengraat van Nederland.

Knooppunten zijn binnen die logica niet zwaartepunten binnen een systeem, maar plekken waar mensen vanuit de lokale woonomgevingen opstappen op het systeem van bestemmingen. Knooppuntontwikkeling betekent dan vooral aandacht voor P+R, fietsenstallingen, fietsroutes, een tijdschrift en een kop koffie.

We kunnen afscheid nemen van die ene planningslogica die we nu hanteren. Het loslaten van de logica van de herkomst betekent waarschijnlijk meer landelijk of dorps wonen op de ‘flanken’ en een intensiever gebruik van de stad. De woningbouwopgave profiteert daar van het verder te versterken uitsortingsmechanisme; veel van de huidige bedrijventerreinen en kantoorlocaties kunnen zo weer langzaam ‘opgegeten’ worden door steden of dorpen en zich ontwikkelen tot gemengde omgevingen voor wonen en lokaal werken. In het faciliteren van de transformatie van deze gebieden ligt de grote opgave op lokaal niveau, waarbij ‘leren faciliteren’ mogelijk een grotere opgave is dan transformeren.

Bij het netwerk van bestemmingen moeten overheden, maatschappelijke ondernemingen en het grootbedrijf sturen op concentratie van programma en op de culturele kwaliteit van de plek. Goede bereikbaarheid is méér dan een cirkel van 800 meter op een kaart; de bestemmingen moeten ook aantrekkelijk zijn om te werken en te verblijven.

Voor veel plekken is wel duidelijk tot welk systeem ze behoren: hier geldt vooral de huidige crisis te gebruiken om de ontwikkelingen te radicaliseren. Voor een aantal plekken, zoals Amsterdam-Sloterdijk, is de keuze echter nog niet helder: of het gunstige bereikbaarheidsprofiel gebruiken om er echt een bestemming van te maken (met verdere concentratie en diversificatie van programma en een meer publieke conceptie van de niet-bebouwde ruimte), of het los te laten en de organische ontwikkeling haar werk laten doen en op de schroothopen van de crisis stad te worden.

Meer sturen enerzijds en durven loslaten anderzijds, dat is de les van de crisis. Het radicaliseren van twee te onderscheiden planningslogica's scheelt een hoop verkeerd besteedde energie.

Matthijs Bouw is directeur van One Architecture, een Amsterdams stedenbouw- en architectuurbureau.